

ทะเบียนภูมิปัญญา
ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม

นายพยนต์ โภชน์สูงเนิน

สร้างระหัดวิดน้ำ

๑. เกิดวันที่ - เดือน - พ.ศ. ๒๕๕๑

๒. ที่อยู่ ๑/๑ หมู่ที่ ๒ ตำบล โคราช อำเภอ สูงเนิน จังหวัด นครราชสีมา

๓. อาชีพ เกษตรกรรม

๔. ประวัติ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมและเกษตรกรรมของตำบลโคราช ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ในด้านเกษตรกรรม/หัตถกรรม เช่น

- สอนการทำเครื่องสีข้าว

- สอนการทำครกกระเดื่อง

“ระหัด” เป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาเครื่องวิดน้ำไปอีกระดับหนึ่ง ระหัดเป็นเครื่องวิดน้ำอย่างหนึ่งเป็นรางทำจากไม้ การใช้ระหัดในระยะแรกใช้แรงงานคนโดยใช้เท้าถีบหรือมือหมุน ต่อมาใช้เครื่องจักรเป็นจุดแทนด้วยเครื่องจักรแทน ระหัดสามารถ “วิดน้ำ” จากที่หนึ่งให้ไหลไปอีกที่หนึ่งได้อย่างต่อเนื่อง ช่วยให้วิดน้ำได้ มากกว่าโพงหรือขงโลง (ที่ทำด้วยไม้ขุด หรือสานด้วยไม้ไผ่ให้มีรูปร่างคล้ายขอนมี ต้ามยาว)

แนวคิดในการประดิษฐ์ระหัดน่าจะมาจาก “กัณฑ์น้ำ” ที่อาจจะเกิดขึ้นก่อน ระหัด กัณฑ์น้ำเป็นเครื่องวิดน้ำหรือเครื่องชักน้ำคล้ายกับระหัด ใช้ตักน้ำหรือชักน้ำที่อยู่ในระดับต่ำขึ้นมายังที่สูง โดยใช้กระแสน้ำหมุนวงล้อขนาดใหญ่ที่ทำด้วยไม้ มักจะตั้งไว้ริมตลิ่งที่มีน้ำไหล ให้ขนาดของวงล้อใหญ่สูงกว่าระดับตลิ่งเพื่อให้ น้ำไหลลงไปตามรางรับน้ำที่ทอดไปสู่บริเวณที่ต้องการน้ำ บนขอบของวงล้อมีภาชนะสำหรับตักน้ำ อาจจะเป็นกระบอกไม้ไผ่ติดเรียงกันไว้เป็นระยะๆ

เมื่อกระแสน้ำพัดให้วงล้อหมุน กระบอกน้ำหรือภาชนะสำหรับตักก็จะตักน้ำขึ้นไปและเทลงในรางรับน้ำที่ติดไว้ด้านบน กระบอกน้ำจะตักน้ำขึ้นไปและเทน้ำลงในรางรับน้ำเรียงกันไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้น้ำไหลไปตามรางน้ำไม่ขาดสาย กัณฑ์น้ำจะตักน้ำหรือชักน้ำให้ไหลตามรางไปยังบริเวณที่ต้องการน้ำด้วยพลังน้ำได้เท่าที่ต้องการ

ระหัดพื้นบ้านหรือระหัดแบบดั้งเดิมนั้น เป็นระหัดขนาดเล็กที่เรียกว่า “ระหัดมือ” ทำด้วยไม้เป็นโครงสร้างเหลี่ยมขนาด ประมาณ ๒๕ X ๓๕ เซนติเมตร ยาว ประมาณ ๓ เมตร หรือ ๖ ศอก (ก) ภายใน โครงด้านข้างทำเป็นรางด้วยแผ่นไม้บาง ๆ หัวและท้ายมี กงระหัด ทำด้วยไม้คล้ายคุมเกวียน มีกงไม้แบน ๆ ฝังอยู่ ๖ อัน (ข.ค) มี ลูกระหัด ทำด้วยแผ่นไม้ (ขนาดประมาณ ๑๕ X ๒๐ เซนติเมตร) สอดขวางอยู่กับ แกนไม้ที่มีลักษณะเหมือนโซ่รถจักรยาน (ง) ซึ่งเกี่ยวกันเป็นช่วงๆ คล่องกงระหัดทั้งหัวและท้าย ส่วนหัวของระหัดจะมีแกนเหล็กที่โค้งงอกลับกันเหมือนบันไดรถจักรยาน (จ) ปลายเหล็กนี้อาจทำเป็นที่สำหรับใช้มือผลัก ให้แกนกงระหัดหมุนไปคล้าย การถีบจักรยาน เพื่อให้ลูกระหัดเคลื่อนที่ตามกันไปอย่าง ต่อเนื่องชักน้ำเข้ามาในรางแล้วไหลออกไปที่ ด้านหัวระหัดได้ตามต้องการ

การหมุนระหัดชนิดนี้อาจจะใช้เท้าถีบให้กงระหัดหมุนดังกล่าวแล้ว หรืออาจจะใช้ไม้ทำเป็นคันชักสำหรับใช้มือหมุนระหัดส่วนประกอบและการทำงานของ ระหัดเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ส่วนประกอบต่างๆ ทำด้วยไม้แทบทั้งสิ้น ส่วนการหมุนระหัดก็ใช้แรงคนถีบด้วยเท้าหรือ หมุนด้วยมือให้ลูกระหัดเคลื่อนที่ตามกันไป อย่างต่อเนื่อง เพื่อชักน้ำเข้าไปในรางระหัด แล้วไหลออกตากางระหัดอีกด้านหนึ่ง การวางระหัดจะต้องไม่วางให้ชันมากนัก เพราะถ้าวางระหัดชันมากเกินไป หรือหากวางระหัดให้ระดับหัวและท้ายของระหัดสูงต่ำต่างกันมากไป จะทำให้ระหัดหนักต้องใช้แรงหมุนมากจนเกินกำลังอาจจะหมุนไม่ไหว สิ่งเหล่านี้ทำให้ระหัดเป็นเครื่องวิดน้ำหรือเครื่องชักน้ำที่มีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ไม่สามารถวิดน้ำตาดแหล่งน้ำไปที่ซึ่งมีระดับต่างกับแหล่งน้ำมากๆ ได้เหมือนเครื่องสูบน้ำในปัจจุบัน นอกจากนี้ ระหัดมือหรือระหัดพื้นบ้านยังต้องใช้แรงคน ไม่สามารถทำงานได้นานถึงกระนั้น ระหัดมือที่เกิดขึ้นจากความคิดในการประดิษฐ์ของคนไทยอาจจะเป็นต้นกำเนิดของเครื่องวิดน้ำและเครื่องสูบน้ำในยุคต่อๆ มา

จะเห็นว่าเครื่องวิดน้ำพื้นบ้านของไทยมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ ตามกำลังความคิด และความสามารถของคนไทย ระหัดเป็นเทคโนโลยีพื้นบ้านที่ชาวบ้านคิดประดิษฐ์ขึ้นเพื่อให้สามารถใช้สอย ได้ดีที่สุดในสภาพความเป็นอยู่และสภาพ แวดล้อมของท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้เป็นมรดกหัตถกรรมของ ไทยที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต และภูมิปัญญา ของคนไทยได้อย่างหนึ่ง

ด้านภาษาและวรรณกรรม

นายชุ่ม หรุ่นสูงเนิน

ความรู้อารยธรรมขอม ปราสาทเมืองแขก

๑. เกิดวันที่ - เดือน - พ.ศ. ๒๔๘๒

๒. ที่อยู่ ๓๕ หมู่ที่ ๗ ตำบล โคราซ อำเภอ สูงเนิน จังหวัด นครราชสีมา

๓. อาชีพ เกษตรกรรม

๔. ประวัติ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ในด้านประวัติความเป็นมาของอารยธรรมขอม ปราสาทเมืองแขก ปราสาทโนนกู่และปราสาทเมืองเก่า สามารถบอกเล่าเรื่องราวได้อย่างชัดเจน

ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี

นางบุญมี พุดจันทิก

การทำบายศรี

๑. เกิดวันที่ ๑๕ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๒

๒. ที่อยู่ ๓ หมู่ที่ ๘ ตำบล โคราข อำเภอสองพี่น้อง จังหวัด นครราชสีมา

๓. อาชีพ รับจ้าง โทร. ๐๘๙๕๘๕๗๔๘๓

๔. ประวัติ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีตำบลโคราข ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ในการทำบายศรี สามารถถ่ายทอดให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้ การทำบายศรี เช่น

- บายศรีพญานาค
- บายศรีปากชาม
- บายศรีสู่ขวัญ

การทำบายศรีพญานาค

ขั้นตอนการทำ

เช็ดใบตองให้สะอาดและฉีกใบตองดังนี้

- ทำกรวย ฉีกกว้าง ๑๐ นิ้ว จำนวน ๒ แผ่น
- เกี๊ยตประกอบกรวย ฉีกกว้าง ๒ ½ นิ้ว จำนวน ๑๕ แผ่น
- ทำนมสาวปิดเกี๊ยตกรวย ฉีกกว้าง ½ นิ้ว จำนวน ๔ เส้น
- ตัวยอดบายศรี ฉีกกว้าง ๕ นิ้ว จำนวน ๒ แผ่น
- ตัวลูก ฉีกกว้าง ๒ ½ นิ้ว จำนวน ๙๐ แผ่น
- ฟ้านุ่ง ฉีกกว้าง ๒ ½ นิ้ว จำนวน ๘๐ แผ่น
- ตัวบายศรีพญานาค ฉีกกว้าง ๒ ½ นิ้ว จำนวน ๘๐ แผ่น

๑. การม้วนกรวย นำใบตอง ๒ แผ่นที่ฉีกไว้มาประกบกันให้ทางปลายอ่อนทั้ง ๒ แผ่นสลับกัน แล้วม้วนให้เป็นกรวย ให้ปลายอ่อนอยู่ข้างนอก ตัดปากกรวยให้เรียบ ความสูงจากยอดประมาณ ๑๐ นิ้ว เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว

๒. การพับฟ้านุ่ง มีทั้งหมด ๘๐ แผ่น พับฟ้านุ่งโดยพับริมทั้ง ๒ ข้าง ให้ชิดกับยอดแหลม นำฟ้านุ่งที่พับไว้มาห่อตัวบายศรี ๓ นิ้ว โดยให้ยอดเท่ากันทั้ง ๒ ข้าง

๓. การเข้าตัวบายศรี มีทั้งหมด ๑๐ ตัว โดยมีมือซ้ายจับริมบนตอนกลาง มือขวาม้วนทางด้านข้างไว้ข้างใน ม้วนให้เรียวเล็กพอประมาณ

๔. นำบายศรีทุกตัวล้างด้วยน้ำผสมน้ำมันมะกอกเพื่อให้ใบตองสีเขียวสด

๕. การเตรียมพานบายศรี ตัดแผ่นโฟมให้เป็นทรงกลมขนาดเท่ากับพานและขนาดเล็กลงเป็นชั้นๆ นิยม ๓ ชั้น ๕ ชั้น ห่อด้วยตอง ใช้ไม้แหลมเสียบตรงกลางยึดติดกันเป็นชั้นๆ.

๖. วางกรวยบายศรีตรงกลางฐานชั้นแรกยึดด้วยเข็มหมุดหรือไม้กลัด ยอดบายศรีตกแต่งด้วยดอกไม้ เทียนยาว ๑ คู่ เกี๊ยตกรวยใช้ดอกพุทเทียบ นำตัวบายศรี ๕ ตัววางฐานชั้นที่สองหันตัวลูกออกข้างนอก ใช้ไม้แหลมแทงยึดตัวบายศรีกับฐาน

การประดิษฐ์หัวนาค

๑. ส่วนหัวของพญานาค ประดิษฐ์ดังนี้

๑.๑ เริ่มที่ส่วนหัวก่อนโดยนำนิ้วมือแบบยกนม ๓ ชั้นจำนวน ๓ ชั้นวางประกบกันหันหน้าไปทางเดียวกัน ๒ ชั้น และหันหลังออก ๑ ชั้น

தாகาวโคนนิ้วแล้วเย็บติดให้แน่น

๑.๒ ชั้นแรกนำผ้าขนาดเดียวกับที่ใช้ม้วนนิ้วมาพับกลีบแหลมประกบเข้าด้านข้างของส่วนหัว

(อาจรองด้วยกระดาษหรือฟองน้ำก่อนได้เพื่อลดความลื่นของผ้า) แล้วพับสันทบตลบกลับพับเหมือนกลีบกุหลาบ หรือนุ่งผ้าบายศรีแบบยกนม

๑.๓ ชั้นที่ ๒ นำนิ้วதாகาวมาวางประกบทั้งสองด้านแล้วนุ่งผ้าเช่นเดียวกับชั้นแรก

๑.๔ ชั้นที่ ๔ นำกลีบเล็บมือนางซ้อนதாகาวด้านหลังติดกับนิ้วติดทับผ้านุ่งชั้นที่ ๓ ตัดริบบิ้นสีแดงตัดปลายป็น ๒ แฉกทำากาวติดทับกลีบเล็บมือนางซ้อน วางเล็บมือนางซ้อนอีกกลีบหงายขึ้นปิดทับด้วยกลีบแหลมซ้อนทับลดหลั่นกัน ๓ ชั้นแล้วจึงวางนิ้วประกบทั้งสองด้านโดยด้านหน้าให้หันนิ้วหงายขึ้นใต้นิ้วรองด้วยกลีบแหลมจำนวน ๓ ชั้น (เป็นส่วนปากพญานาค)นุ่งผ้ารวบกลีบทั้งหมดที่วาง

๑.๕ ชั้นที่ ๕ - ๗ ด้านหน้า (ใต้ปาก) วางกลีบแหลมด้านหลังวางนิ้วมือนางแล้วนุ่งผ้า

๑.๖ ชั้นที่ ๘ - ๑๒ ด้านหน้าวางกลีบเล็บมือนางซ้อน และกลีบเล็บมือนางสอดไส้ นุ่งผ้า

๑.๗ เก็บงานชั้นสุดท้ายเก็บด้วยการนุ่งผ้าธรรมดาปิดทับ

๑.๘ ตกแต่งส่วนปากด้วยการนำเม็ดโคมหรือเข็มหมุดหัวโต หรือพุทเล็กละเอียดมาเสียบรอบเป็นฟันพญานาค

๒. หางและลำตัวพญานาค มีวิธีทำเช่นเดียวกับขั้นตอนการทำหัวพญานาค ดังนี้

๒.๑ ชั้นแรกวางนิ้วมือนางที่นุ่งผ้าแบบยกนมประกบกัน ๓ นิ้ว หันหน้าไปทางเดียวกัน ๒ นิ้ว และหันหลังชนกัน อีก ๑ นิ้ว นุ่งผ้าแบบยกนม

๒.๒ ชั้นที่ ๒ และ ๓ วางนิ้วทับบนผ้านุ่งแล้วนุ่งผ้าแบบยกนม

๒.๓ ชั้นที่ ๔ - ๗ วางนิ้วมือนางเฉพาะด้านหนึ่งอีกด้านไม่ต้องวาง แล้วนุ่งผ้าปิดทับ

๒.๔ ชั้นที่ ๘ พับกลีบแหลมซ้อน ๓ ชั้นลดหลั่นกันลงไปวางทับผ้านุ่งชั้นที่ ๗ แล้วนุ่งผ้าทับ

๒.๕ ชั้นที่ ๙ ไปจนสุดระยะความยาวของลำตัวประมาณ ๑.๕ เมตร วางกลีบเล็บมือนางซ้อนสลับกับกลีบเล็บมือนางสอดไส้ แล้วนุ่งผ้าเตรียมไว้มาพันรอบฐานต้น ตกแต่งด้วยดอกดาวเรือง

ด้านหัตถกรรม
นายถนัด สะโม

จักสานไม้กวาดทางมะพร้าว การทำบายศรี

๑. เกิดวันที่ ๑๓ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

๒. ที่อยู่ ๓๕ หมู่ที่ ๕ ตำบล โคราช อำเภอ สูงเนิน จังหวัด นครราชสีมา

๓. อาชีพ รับจ้าง

๔. ประวัติ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีตำบลโคราช ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ในการทำไม้กวาดทางมะพร้าว ทำบายศรี

ด้านการแพทย์ไทย

นางวรรณฯ ชาตวงศ์

การนวดแผนไทย

๑. เกิดวันที่ ๑๐ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๒
๒. ที่อยู่ ๓/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบล โคราข อำเภอสองเนิน จังหวัด นครราชสีมา
๓. อาชีพ รับจ้าง
๔. ประวัติ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการแพทย์ไทย คือ การนวดแผนไทย

ด้านบริการ อื่นๆ

นายแจ่ม มิตรสูงเนิน

ร้องเพลงโคราชต้นสด

๑. เกิดวันที่ - เดือน - พ.ศ. ๒๕๘๗

๒. ที่อยู่ ๔/๓ หมู่ที่ ๑ ตำบล โคราช อำเภอ สูงเนิน จังหวัด นครราชสีมา

๓. อาชีพ เกษตกรรม

๔. ประวัติ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการบริการ คือ การร้องเพลงโคราช ร้องต้นสด

ทะเบียนฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
/ ปราชญ์ชาวบ้าน

องค์การบริหารส่วนตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
จังหวัดนครราชสีมา

